

HÀNH VI HUNG TÍNH CỦA TRẺ MẪU GIÁO TRONG TƯƠNG TÁC VỚI BẠN Ở TRƯỜNG MẦM NON

Trần Thị Thắm

Nguyễn Đức Sơn

Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

TÓM TẮT

Bài viết trình bày kết quả nghiên cứu về mức độ biểu hiện hành vi hung tính trong quá trình tương tác với bạn ở trường mầm non của 223 trẻ mẫu giáo trên địa bàn Hà Nội thông qua khảo sát và phỏng vấn 6 giáo viên mầm non. Đồng thời, nghiên cứu còn quan sát 5 trẻ được giáo viên đánh giá là thể hiện rất rõ hành vi hung tính. Kết quả cho thấy: chỉ có hơn 20% số trẻ có biểu hiện hành vi này ở mức độ rất rõ. Hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo được biểu hiện ở các hình thức: hành vi hung tính bằng thể chất, lời nói và mối quan hệ. Mặc dù giới tính của trẻ được dự đoán là một trong những yếu tố ảnh hưởng tới mức độ hung tính trong hành vi của trẻ mẫu giáo nhưng khía cạnh này cần tiếp tục được nghiên cứu trong tương lai với mẫu khách thể lớn hơn, trên địa bàn rộng hơn.

Từ khóa: Hành vi hung tính; Trẻ mẫu giáo; Tương tác với bạn.

Ngày nhận bài: 28/7/2021; Ngày duyệt đăng bài: 25/12/2021.

1. Đặt vấn đề

Hung tính trong hành vi của trẻ xuất hiện khá sớm và nhiều người cho rằng nó giống như một bản năng của con người, nên không cần quá lo lắng khi trẻ có những biểu hiện hành vi này. Tuy nhiên, nhiều nghiên cứu đã chỉ ra rằng, hành vi hung tính ở thời thơ ấu có thể dự báo hành vi bạo lực sau này, ảnh hưởng không tốt tới quá trình phát triển nhân cách của trẻ. Chẳng hạn, theo nghiên cứu của William Bor và cộng sự, có khoảng 1/3 số trẻ có hành vi hung tính lúc 5 tuổi sẽ tiếp tục biểu hiện hành vi đó lúc 14 tuổi (William Bor và cộng sự, 2001); còn Campbell chỉ ra trong số những trẻ có biểu hiện hành vi hung tính ở tuổi mẫu giáo sẽ có khoảng 50% số trẻ có những hành vi chống đối xã hội khi ở tuổi trưởng thành (Campbell, 1995). Do đó, việc tìm hiểu về hành vi hung tính của trẻ là cần thiết vì đây sẽ là cơ sở để các nhà giáo dục xây dựng

các biện pháp tác động phù hợp nhằm hạn chế hành vi hung tính của trẻ ngay từ lứa tuổi mầm non.

Hành vi hung tính của trẻ là một vấn đề phức tạp, các nghiên cứu về lĩnh vực này rất đa dạng, xuất phát từ các quan điểm, cách tiếp cận khác nhau. Nhưng nhìn chung, những nghiên cứu về thực trạng hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo đã chỉ ra mức độ, hình thức biểu hiện, cũng như các kiểu hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo. Kết quả nghiên cứu của một số tác giả như Persson và Gun (2005), Crick và cộng sự (1995, 1997, 2006), McAuliffe và cộng sự (2006), Dianna Murray-Close và Jamie Ostrov (2009), Karen A. Morine và cộng sự (2011)... cho thấy: các hình thức biểu hiện và chức năng hành vi hung tính (chủ động và phản ứng) của trẻ là tương đối ổn định trong suốt thời kỳ mẫu giáo (Dianna Murray-Close và Jamie M. Ostrov, 2009; McAuliffe và cộng sự, 2006; Persson và Gun, 2005); trẻ gái có xu hướng thể hiện hành vi hung tính bằng mối quan hệ nhiều hơn so với trẻ trai (Crick và Grotpeter, 1995; Crick, Casas và Mosher, 1997; Crick và cộng sự, 2006; Dianna Murray-Close và Jamie M. Ostrov, 2009); trẻ càng lớn thì càng ít thể hiện hành vi hung tính bằng thể chất hơn nhưng lại gia tăng hành vi hung tính bằng mối quan hệ (Crick và cộng sự, 2006; Dianna Murray-Close và Jamie M. Ostrov, 2009; Karen A. Morine và cộng sự, 2011).

Ở Việt Nam, một số tác giả cũng đã quan tâm nghiên cứu về thực trạng hành vi hung tính của trẻ ở những giai đoạn lứa tuổi khác nhau. Tuy nhiên, các nghiên cứu chủ yếu tập trung tìm hiểu hành vi hung tính của học sinh phổ thông như: nghiên cứu về hành vi hung tính/gây hấn của học sinh trung học phổ thông có công trình của tác giả Trần Thị Minh Đức (2008, 2010), Hoàng Xuân Dung (2010)...; nghiên cứu về hành vi hung tính/gây hấn của học sinh trung học cơ sở có công trình của tác giả Trần Thị Mỹ Lương (2015), Trần Hằng Ly (2019)... Những nghiên cứu về hành vi hung tính của trẻ ở lứa tuổi mầm non còn khá khiêm tốn với một số công trình chủ yếu tìm hiểu ở lứa tuổi mẫu giáo lớn (5 - 6 tuổi) của các tác giả Hồ Thị Thúy Hằng (2018), Nguyễn Thị Như Mai và Trương Thu Trang (2020). Kết quả của những nghiên cứu này đã chỉ ra: trẻ 5 - 6 tuổi được nghiên cứu hiếm khi hoặc thỉnh thoảng mới có biểu hiện hành vi hung tính. Và trẻ thể hiện hành vi hung tính dưới hình thức ngôn ngữ và phi ngôn ngữ một cách trực tiếp và gián tiếp (Hồ Thị Thúy Hằng, 2018; Nguyễn Thị Như Mai và Trương Thu Trang, 2020).

Bài viết này sẽ cung cấp thêm kết quả nghiên cứu về mức độ biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo (3 - 6 tuổi) trong tương tác với bạn ở trường mầm non, giúp các nhà giáo dục Việt Nam có biện pháp tác động phù hợp nhằm giúp trẻ hình thành tiền đề nhân cách tốt đẹp.

“Hung tính” trong tiếng Anh là “aggression” hay “aggressivity”. Thuật ngữ này dùng để chỉ sự hung hăng, sự hung tính, sự gây hấn, sự công kích hay sự xâm kích và thường gắn liền với những cảm xúc tiêu cực, với những mục đích phá hủy, gây hại cho đối tượng khác. Mặc dù mỗi tác giả có thể tiếp cận khái niệm hành vi hung tính dưới những khía cạnh khác nhau nhưng hầu hết các tác giả đều có sự thống nhất khi cho rằng: đó là hành vi mang tính chất công kích, sẵn sàng tấn công; thường hướng tới đối tượng có liên quan đến sự không thỏa mãn nhu cầu, ý muốn của cá nhân; có thể gây tổn hại cho các đối tượng khác hoặc cho chính mình về thể chất hoặc tinh thần.

Trong phạm vi của nghiên cứu này, hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo trong tương tác với bạn được hiểu là những phản ứng mang khuynh hướng sẵn sàng tấn công của trẻ 3 - 6 tuổi, hướng đến gây tổn hại cho các bạn về thể chất hoặc tinh thần trong những tình huống nhất định.

Hành vi hung tính của trẻ em nói chung và của trẻ mẫu giáo nói riêng có thể được biểu hiện ra bên ngoài bằng nhiều hình thức phong phú, đa dạng khác nhau. Mỗi tác giả có thể xem xét và nghiên cứu biểu hiện hành vi hung tính theo những khía cạnh khác nhau. Chẳng hạn, có nghiên cứu tìm hiểu hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo dưới hình thức: hành vi hung tính bằng thể chất và hành vi hung tính bằng mối quan hệ (Crick và cộng sự, 2006; Dianna Murray-Close và Jamie M. Ostrov, 2009); có nghiên cứu tìm hiểu biểu hiện hành vi hung tính của trẻ thông qua hành vi ngôn ngữ và phi ngôn ngữ, một cách trực tiếp hoặc gián tiếp tới đối tượng mà chủ thể hướng tới (Hồ Thị Thúy Hằng, 2018; Nguyễn Thị Như Mai và Trương Thu Trang, 2020)...

Trên cơ sở tìm hiểu đặc điểm tâm lý của trẻ mẫu giáo, chúng tôi đã dựa vào phương diện biểu hiện để tìm hiểu hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo trong tương tác với bạn ở trường mầm non theo ba hình thức, cụ thể:

Hành vi hung tính bằng thể chất: là hành vi mà trẻ sử dụng sức mạnh cơ bắp (như tay, chân, đầu, răng...) hoặc đồ vật (que, gậy, đồ chơi, ghế...) để làm đau, làm bị thương các bạn cùng lớp hoặc phá hỏng đồ vật của bạn... Chẳng hạn, trẻ cào, cắn, giật tóc, đánh, đập, tát, đấm, đá, xô đẩy, cắn bạn hoặc dùng đồ chơi, ghế... tấn công làm bạn bị đau, bị thương; chiếm đoạt, phá hủy vật sở hữu của bạn...

Hành vi hung tính bằng lời nói: là hành vi mà trẻ sử dụng lời nói có tính công kích, tấn công nhằm dọa nạt, trêu tức khiến cho các bạn cảm thấy buồn, sợ hãi, tức giận, gây tổn thương về mặt tinh thần cho bạn. Chẳng hạn, khi tức giận, trẻ thường gào thét, quát nạt, dọa nạt bạn; sử dụng từ ngữ xúc phạm, không coi trọng giá trị của bạn như: đồ ngu ngốc, đồ dốt, đồ kém cỏi; gọi bạn bằng những tên xấu (A béo, A lùn, A ngố...); sử dụng những lời nói có tính

khiêu khích làm cho bạn cảm thấy khó chịu, tức giận như: tở thích thể dục, làm gì được nhau, thế thì làm sao... Đặc biệt, khi hưng tính, giọng điệu của trẻ trở nên thô gắt hơn, âm lượng cũng lớn hơn và tốc độ nói nhanh hơn làm cho những người xung quanh dễ dàng nhận ra sự bức tức của trẻ.

Hành vi hưng tính bằng mối quan hệ: là hành vi mà trẻ sử dụng các mối quan hệ (không chơi cùng, xúi giục người khác không chơi cùng...) nhằm làm bạn buồn hoặc sợ và phải thực hiện theo mong muốn, yêu cầu của trẻ. Chẳng hạn, trẻ từ chối chơi cùng bạn nếu bạn không làm theo yêu cầu của trẻ (ví dụ, trẻ không chơi cùng nếu bạn không chia kẹo, không cho mượn đồ chơi...); xúi giục các bạn khác không chơi cùng với một bạn nào đó; phớt lờ không quan tâm tới bạn với ý định làm cho bạn buồn, tổn thương hoặc để bạn phải làm theo mong muốn của trẻ. Điều này có thể được giải thích một phần là do đặc điểm tâm lý của lứa tuổi này. Bước sang tuổi mẫu giáo, nhất là tuổi mẫu giáo nhỡ (4 - 5 tuổi) - nhu cầu giao tiếp với bạn đang ở thời kỳ phát cảm, tức là đang phát triển rất mạnh. Trẻ có thể trở nên buồn bã, đau khổ nếu không được chơi cùng bạn, bị loại khỏi nhóm bạn (Nguyễn Ánh Tuyết, 2008, tr. 282 - 283). Do đó, hành vi hưng tính bằng mối quan hệ cũng thường xuất hiện và phổ biến ở trẻ mẫu giáo (Trần Thị Thắm, 2017). Tuy vậy, chỉ những hành vi liên quan tới ý định làm tổn hại đến bạn mới bị coi là hành vi hưng tính, còn những hành vi loại bạn ra khỏi nhóm, loại bạn ra khỏi cuộc chơi theo luật chơi một cách công bằng (ví dụ, người thua cuộc bị loại khỏi trò chơi) thì không bị coi là hành vi hưng tính.

Tuy nhiên, sự phân chia các hình thức này chỉ mang tính tương đối. Bởi lẽ, trên thực tế, trẻ có thể sử dụng phối hợp nhiều hình thức hành vi hưng tính trong những tình huống nhất định. Ví dụ, trong khi đánh bạn, trẻ có thể quát nạt, nói những lời khiêu khích hoặc khi thể hiện hành vi hưng tính bằng mối quan hệ (từ chối không chơi cùng, xúi giục người khác không chơi cùng), trẻ cũng có thể xua đuổi (thể chất) và nói những lời chế giễu (lời nói).

Có thể nhận thấy, ở tuổi mẫu giáo, trẻ đang trong quá trình hình thành nhân cách, các chức năng tâm lý chưa được hoàn thiện, đặc biệt là khả năng nhận thức cũng như khả năng kiểm soát còn hạn chế. Do đó, khi xảy ra va chạm với những người xung quanh hoặc khi nhu cầu không được thỏa mãn, trẻ dễ có xu hướng sử dụng hành vi hưng tính như một cách giải tỏa cảm xúc tiêu cực. Nhưng không giống với người lớn, hành vi hưng tính của trẻ mẫu giáo thường mang tính bột phát, tức thời và phần lớn là biểu hiện của những cảm xúc tiêu cực, chưa có sự tham gia kiểm soát nhiều của ý thức và đặc biệt là ý định gây tổn hại cho đối tượng khác là chưa thực sự rõ ràng. Vì vậy, nghiên cứu chỉ xem xét hành vi hưng tính của trẻ như là một trong số những biểu hiện của quá trình phát triển lứa tuổi hơn là một vấn đề bệnh lý. Tuy nhiên, những biểu hiện hành vi hưng tính của trẻ cần được phát hiện sớm để có biện pháp

giáo dục kịp thời, giúp trẻ kiểm soát hành vi, tạo tiền đề tốt cho sự hình thành và phát triển nhân cách ở những giai đoạn lứa tuổi tiếp theo.

2. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu đã được tiến hành từ tháng 1 - 2/2021. Phiếu trưng cầu ý kiến đã được sử dụng để tìm hiểu thực trạng mức độ biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo trong tương tác với bạn ở trường mầm non.

Mẫu khảo sát được chọn ngẫu nhiên bao gồm 223 trẻ mẫu giáo (3 - 6 tuổi) trường mầm non H.H.D. (Hà Nội) và 6 giáo viên mầm non đang trực tiếp chăm sóc, giáo dục trẻ.

Nội dung phiếu có hai phần. Phần một tìm hiểu về thông tin nhân khẩu của trẻ. Phần hai là đánh giá của giáo viên mầm non về mức độ biểu hiện hành vi hung tính của trẻ trong hai tháng gần nhất (tính đến thời điểm khảo sát), gồm 15 mệnh đề (item). Trong đó, 5 item đánh giá hành vi hung tính bằng thể chất (ví dụ, “Trẻ xô hoặc đẩy các bạn khác”) và 5 item đánh giá hành vi hung tính bằng mối quan hệ (ví dụ, “Trẻ nói với bạn rằng trẻ sẽ không chơi cùng hoặc không kết bạn nếu bạn đó không làm theo yêu cầu của trẻ”) được kế thừa từ thang đo Hành vi xã hội của trẻ mẫu giáo - mẫu dành cho giáo viên (PSBS-T) của Crick và cộng sự (1997). Còn 5 item đánh giá hành vi hung tính bằng lời nói (ví dụ, “Trẻ tranh cãi to tiếng với các bạn”) được bổ sung trong nghiên cứu này. Các mục được đánh giá theo thang Likert 5 mức độ với số điểm tương ứng là từ không bao giờ (1 điểm) đến rất thường xuyên (5 điểm). Độ tin cậy Alpha của Cronbach của toàn thang đo là 0,93 và của từng thành phần dao động trong khoảng từ 0,85 đến 0,90. Ngoài ra, phân tích nhân tố EFA thu được kết quả chỉ số KMO = 0,868, kiểm định Bartlett's = 3034,641 ($p < 0,001$) cho thấy các biến quan sát trong cùng một nhân tố có tương quan với nhau và thỏa mãn điều kiện phân tích nhân tố. 15 biến quan sát hội tụ thành 3 kiểu hành vi hung tính của trẻ (kết quả này sẽ được trình bày cụ thể trong một bài viết khác).

Phiếu trưng cầu ý kiến này được hoàn thành bởi giáo viên mầm non đang trực tiếp chăm sóc và giáo dục trẻ. Để đảm bảo tính thống nhất trong cách đánh giá, mỗi lớp đã lựa chọn một giáo viên đánh giá mức độ hành vi hung tính của tất cả các trẻ tham gia khảo sát ở lớp đó.

Trên cơ sở kết quả thu được từ phương pháp điều tra, sử dụng “tứ phân vị” để phân chia dữ liệu kết quả điểm trung bình toàn thang đo, hành vi hung tính của trẻ được đánh giá theo 3 mức độ biểu hiện: chưa rõ - trẻ không bao giờ hoặc hiếm khi có những biểu hiện hành vi hung tính (từ 1,0 đến 1,13 điểm), khá rõ - trẻ thỉnh thoảng có biểu hiện hành vi hung tính (từ 1,14 đến 2,27 điểm) và rất rõ - trẻ thường xuyên hoặc rất thường xuyên có những biểu hiện hành vi hung tính (từ 2,28 đến 5,0 điểm). Phần mềm thống kê SPSS 22.0 được sử

dụng để kiểm định t-test và mô tả các dữ liệu như: số lượng, tỷ lệ phần trăm (%), điểm trung bình (M), độ lệch chuẩn (SD).

Bên cạnh đó, phương pháp phỏng vấn được thực hiện với 6 giáo viên mầm non và phương pháp quan sát được thực hiện với 5 trẻ mẫu giáo (được giáo viên đánh giá là có biểu hiện hành vi hung tính ở mức độ rất rõ) để thu thập thông tin về biểu hiện hành vi hung tính của trẻ trong tương tác với bạn ở trường mầm non, nhằm làm rõ hơn kết quả thu được thông qua phương pháp điều tra.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Mức độ biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo trong tương tác với bạn

Mức độ biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo trong tương tác với bạn ở trường mầm non qua ý kiến đánh giá của giáo viên mầm non được thể hiện ở bảng 1.

Bảng 1: Đánh giá của giáo viên mầm non về biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo

Giới tính	N	Mức độ (%)			M	SD
		Chưa rõ	Khá rõ	Rất rõ		
Trẻ trai	123	15,4	49,6	35,0	1,97	0,67
Trẻ gái	100	40,0	54,0	6,0	1,52	0,53
Tổng	223	26,4	51,6	22,0	1,77	0,65

Ghi chú: Min = 1; Max = 5; Điểm trung bình càng cao thì mức độ hành vi hung tính càng rõ.

Kết quả bảng 1 cho thấy, theo đánh giá của giáo viên mầm non thì đa số trẻ mẫu giáo được nghiên cứu có biểu hiện hành vi hung tính ở mức khá rõ trong tương tác với bạn ở trường mầm non với $M = 1,77$ ($SD = 0,65$). Trong đó, tỷ lệ trẻ có biểu hiện hành vi hung tính ở mức độ khá rõ là 51,6% và ở mức độ rất rõ là 22,0%. Những trẻ này thường xuyên có những hành vi hung tính, như đánh bạn hoặc dọa đánh bạn, nói những lời khiêu khích với bạn.

So sánh hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo được nghiên cứu theo giới tính cho thấy, trẻ trai có xu hướng thể hiện hành vi hung tính cao hơn trẻ gái trung bình là 0,45 điểm. Kiểm định t-test cũng chỉ ra sự khác biệt này là có ý nghĩa thống kê với $t = 5,52$ và $p < 0,001$. Nói cách khác, có sự khác biệt về hành vi hung tính ở trẻ theo giới tính. Kết quả này phù hợp với kết luận của Persson (2005) khi cho rằng sự khác nhau trong hành vi hung tính của trẻ trai và trẻ gái được phát hiện khi trẻ 3 tuổi, không sớm hơn. Ngoài ra, nó cũng

tương đồng với kết quả nghiên cứu của Crick và cộng sự (1997), Hồ Thị Thúy Hằng (2018) và Nguyễn Thị Như Mai và Trương Thu Trang (2020) khi so sánh mức độ hung tính trong hành vi giữa trẻ trai và trẻ gái ở độ tuổi mẫu giáo.

3.2. Hình thức biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo

Trên cơ sở khảo sát ý kiến của giáo viên mầm non, nghiên cứu không chỉ tìm hiểu mức độ biểu hiện mà còn tìm hiểu các hình thức biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo trong tương tác với bạn. Kết quả thu được ở bảng 2 như sau:

Bảng 2: Hình thức biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo

Hình thức biểu hiện	M	SD
Hành vi hung tính bằng mối quan hệ	1,83	0,74
1. Trẻ nói với bạn rằng trẻ sẽ không chơi cùng hoặc không kết bạn nếu bạn đó không làm theo yêu cầu của trẻ.	1,82	0,79
2. Trẻ xúi giục trẻ khác không chơi hoặc không kết bạn với một bạn nào đó.	1,79	0,82
3. Khi tức giận với bạn, trẻ không cho bạn đó chơi cùng trong nhóm.	2,01	0,95
4. Trẻ nói với bạn rằng trẻ sẽ không mời bạn đó đến dự sinh nhật của mình (hoặc một điều tương tự) nếu bạn đó không làm theo mong muốn của trẻ.	1,73	0,82
5. Trẻ dọa không cho bạn chơi chung trong nhóm nếu bạn đó không làm theo yêu cầu của trẻ.	1,81	0,86
Hành vi hung tính bằng thể chất	1,71	0,69
6. Trẻ đá hoặc đánh bạn.	1,69	0,83
7. Trẻ dọa sẽ đánh hoặc đấm bạn.	1,73	0,82
8. Trẻ phá hỏng đồ của bạn khi trẻ cảm thấy khó chịu.	1,78	0,84
9. Trẻ xô hoặc đẩy bạn.	1,72	0,81
10. Trẻ cầu véo làm cho bạn bị đau.	1,64	0,76
Hành vi hung tính bằng lời nói	1,76	0,72
11. Trẻ tranh cãi to tiếng với bạn.	1,87	0,92
12. Trẻ nói tục, nói bậy với bạn.	1,39	0,68
13. Trẻ nói những lời có tính khiêu khích với bạn (ví dụ: tở thích thể dục, làm gì được nhau...).	1,83	0,96
14. Trẻ gọi bạn bằng những tên xấu (ví dụ: A béo, A lùn, A ngố...).	1,85	0,95
15. Trẻ chê bạn hoặc vật sở hữu của bạn (ví dụ: áo của bạn xấu mù...).	1,86	0,96

Ghi chú: Giá trị nhỏ nhất = 1; Giá trị lớn nhất = 5; Điểm trung bình càng cao thì mức độ hành vi hung tính càng rõ.

Kết quả cho thấy: hành vi hung tính mà trẻ ở lứa tuổi này thể hiện nhiều nhất là hành vi hung tính bằng mỗi quan hệ với điểm trung bình là 1,83 điểm (SD = 0,74 điểm). Xu hướng này có thể được giải thích một phần là do ảnh hưởng của đặc điểm tâm lý lứa tuổi. Ở lứa tuổi mẫu giáo, nhất là từ 4 - 5 tuổi trở đi, trẻ có nhu cầu giao tiếp với bạn rất lớn. Việc không được chơi cùng các bạn đôi khi còn khiến trẻ buồn, đau khổ hơn cả khi bị bạn đánh, bạn quát mắng (Nguyễn Ánh Tuyết, 2008, tr. 282). Do đó, những trẻ ở lứa tuổi này thường có xu hướng sử dụng hành vi hung tính bằng mỗi quan hệ nhiều hơn để thể hiện thái độ không hài lòng hoặc chủ động khiêu khích bạn.

Bên cạnh đó, trẻ mẫu giáo được nghiên cứu còn thể hiện hành vi hung tính bằng thể chất và hành vi hung tính bằng lời nói nhưng với mức độ thấp hơn so với hành vi hung tính bằng mỗi quan hệ lần lượt là 0,12 điểm và 0,07 điểm. Để làm rõ hơn về mức độ chênh lệch này, nghiên cứu đã sử dụng phương pháp phân tích phương sai một yếu tố (One-way Anova) để kiểm định và thu được $F = 1,558$ và $p = 0,211$. Kết quả này cho thấy, sự khác biệt về mức độ giữa các hình thức biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo được nghiên cứu là không đáng kể, không có ý nghĩa về mặt thống kê.

Những hình thức hành vi hung tính bằng mỗi quan hệ mà trẻ thường thể hiện như: Khi tức giận với bạn, trẻ không cho bạn đó chơi cùng trong nhóm ($M = 2,01$; $SD = 0,95$); Trẻ nói với bạn rằng trẻ sẽ không chơi cùng hoặc không kết bạn nếu bạn đó không làm theo yêu cầu của trẻ ($M = 1,82$; $SD = 0,79$); Trẻ dọa không cho bạn chơi chung trong nhóm nếu bạn đó không làm theo yêu cầu của trẻ ($M = 1,81$; $SD = 0,86$)... Thông qua phỏng vấn giáo viên mầm non, nhận thấy: 4/6 giáo viên không coi những biểu hiện trên là hành vi hung tính mà cho rằng đó chỉ là những biểu hiện bình thường của trẻ nhỏ và không ảnh hưởng tới quá trình phát triển nhân cách của trẻ. Do đó, họ thường hiếm khi hoặc không bao giờ can thiệp khi trẻ có những biểu hiện hành vi trên. Ví dụ, cô C.T.H. (giáo viên lớp mẫu giáo lớn) cho biết: "*Việc trẻ con tẩu chay, không cho một bạn nào đó chơi cùng cũng thường xuyên xảy ra. Nhưng tôi nghĩ chuyện này cũng không có gì nghiêm trọng, các con có thể tự điều chỉnh được nên tôi ít khi can thiệp vào nhóm chơi của các con*". Tuy nhiên, theo kết quả nghiên cứu của Karen A. Morine và cộng sự (2011), nếu trẻ thường xuyên có biểu hiện hành vi hung tính bằng mỗi quan hệ ở lứa tuổi mẫu giáo thì có khả năng cao là đến tuổi trưởng thành sẽ vẫn duy trì và tiếp tục thể hiện sự hung tính của mình thông qua mỗi quan hệ nhưng với những hình thức phức tạp hơn (Karen A. Morine và cộng sự, 2011). Nghiên cứu của Crick và Grotpeter cũng cho biết thêm: hành vi hung tính bằng mỗi quan hệ của trẻ không chỉ gây ra sự lo lắng, trầm cảm cho các bạn cùng chơi mà còn có thể ảnh hưởng tiêu cực đối với chính bản thân trẻ, làm cho trẻ dễ bị rơi vào trạng thái cô đơn, khó hòa nhập, gây mất đoàn kết trong tập thể (Crick và Grotpeter, 1995). Vì vậy, để

góp phần hạn chế hành vi hung tính bằng mối quan hệ của trẻ, người giáo viên mầm non cần có sự thay đổi nhận thức và có những tác động phù hợp hơn đến trẻ ngay từ lứa tuổi mầm non.

Hung tính bằng lời nói cũng là một kiểu hành vi mà trẻ thường thể hiện để khiêu khích bạn hoặc để phản ứng trước sự trêu chọc của các bạn ($M = 1,76$; $SD = 0,72$). Những trẻ có biểu hiện hành vi hung tính bằng lời nói thường tranh cãi to tiếng với các bạn ($M = 1,87$; $SD = 0,92$); chê bai bạn hoặc vật sở hữu của bạn ($M = 1,86$; $SD = 0,96$); gọi bạn bằng những tên xấu ($M = 1,85$; $SD = 0,95$); nói những lời khiêu khích với các bạn ($M = 1,83$; $SD = 0,96$) và một số trẻ còn nói tục, nói bậy với các bạn ($M = 1,39$; $SD = 0,68$). Chẳng hạn, trong khi cả lớp đang ngồi vẽ tranh, T.N. (trẻ trai, 5 - 6 tuổi) quay sang nhìn tranh của bạn T.H. (trẻ gái, 5 - 6 tuổi) rồi chê: “*Vẽ nhà không có cửa trông xấu mù*”. T.H. lừ mắt tỏ thái độ khó chịu rồi gắt lên: “*Kệ tớ, tớ thích thế đấy, không liên quan tới cậu*”. Ngữ điệu của cậu bé đã thể hiện thái độ công kích và mang tính thách thức của trẻ với bạn khi bị bạn chê.

Hung tính bằng thể chất là hình thức hành vi mà trẻ mẫu giáo ít biểu hiện hơn so với hai hình thức trên ($M = 1,71$; $SD = 0,69$). Khi tức giận hoặc cố tình khiêu khích với bạn, những trẻ này có thể phá hỏng đồ của bạn ($M = 1,78$; $SD = 0,84$), dọa đánh hoặc đấm bạn ($M = 1,73$; $SD = 0,82$), xô đẩy bạn ($M = 1,72$; $SD = 0,81$)... Chẳng hạn: một nhóm trẻ chơi xếp hình, bé M.Đ. (trẻ trai, 3 - 4 tuổi) muốn có thêm các mảnh ghép để xếp đoàn tàu nên đã tự động lấy mảnh ghép của bạn bên cạnh nhưng bạn không đồng ý, M.Đ. đã giơ tay tát vào mặt bạn. Mặc dù giáo viên đã nhắc nhở và tách M.Đ. sang chơi với một nhóm khác nhưng chỉ sau vài phút, M.Đ. lại tiếp tục cào và cấu vào mặt một bạn khác vì bạn đó không cho trẻ mượn đồ chơi.

Ngoài ra, nghiên cứu còn tiến hành so sánh mức độ hành vi hung tính giữa trẻ nam và trẻ nữ ở từng hình thức biểu hiện, kết quả thu được ở bảng 3 như sau:

Bảng 3: So sánh hình thức biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo theo giới tính

Hình thức biểu hiện hành vi hung tính	Giới tính	M	SD	t	p
Thể chất	Trẻ trai	1,98	0,74	7,40	< 0,001
	Trẻ gái	1,38	0,46		
Lời nói	Trẻ trai	1,94	0,75	4,48	< 0,001
	Trẻ gái	1,54	0,60		
Mối quan hệ	Trẻ trai	1,98	0,76	3,37	0,001
	Trẻ gái	1,65	0,68		

Ghi chú: Min = 1; Max = 5; Điểm trung bình càng cao thì mức độ hành vi hung tính càng rõ.

Có sự khác nhau về mức độ biểu hiện hành vi hung tính giữa trẻ trai và trẻ gái ở cả ba hình thức. Trong đó, trẻ trai có điểm trung bình cao hơn so với trẻ gái ở hành vi hung tính bằng thể chất là 0,60 điểm, ở hành vi hung tính bằng lời nói là 0,40 điểm và ở hành vi hung tính bằng mối quan hệ là 0,33 điểm. Thông qua quan sát và trao đổi với giáo viên, chúng tôi nhận thấy, trẻ trai có xu hướng bộc lộ hành vi hung tính cao hơn so với trẻ gái là do trẻ trai thường hay nô nghịch và tham gia vào các trò chơi vận động mạnh nhiều hơn nên cũng dễ dẫn đến xích mích, va chạm nhiều hơn trẻ gái; hơn nữa, khả năng kiểm soát hành vi, cảm xúc của trẻ trai cũng hạn chế hơn so với trẻ gái. Cô H.Y. (giáo viên lớp mẫu giáo nhỡ) chia sẻ: “*Các bạn trai lớp tôi thường thích chơi các trò chơi cảm giác mạnh, nhiều khi nô nghịch quá trớn cũng dẫn đến va chạm, đánh nhau*”. Phân tích t-test đã chứng minh sự khác biệt này là có ý nghĩa thống kê với $p < 0,01$. Kết quả này một lần nữa góp phần khẳng định, giới tính là một trong những yếu tố có thể ảnh hưởng đến mức độ hành vi hung tính của trẻ. Tuy nhiên, nghiên cứu mới được thực hiện trên một số lượng trẻ nhất định tại Hà Nội, do đó, để kiểm chứng sự ảnh hưởng của yếu tố giới tính đến hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo thì các nghiên cứu trong tương lai cần tiếp tục mở rộng phạm vi nghiên cứu với mẫu khách thể lớn hơn, trên nhiều địa bàn nghiên cứu hơn.

4. Kết luận

Theo đánh giá của giáo viên mầm non thì phần lớn trẻ mẫu giáo được nghiên cứu có biểu hiện hành vi hung tính trong tương tác với bạn, tuy nhiên, chỉ có một số trẻ có biểu hiện ở mức độ rất rõ. Trong đó, trẻ trai có xu hướng biểu hiện hành vi hung tính ở mức độ cao hơn so với trẻ gái.

Hình thức hung tính trong hành vi mà trẻ mẫu giáo thường biểu hiện nhiều nhất là ở hành vi hung tính bằng mối quan hệ, tiếp đến là hành vi hung tính bằng lời nói và hành vi hung tính bằng thể chất. Kết quả nghiên cứu cũng chỉ ra giới tính của trẻ là một yếu tố có ảnh hưởng tới mức độ biểu hiện hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo ở cả ba hình thức biểu hiện.

Mặc dù hành vi hung tính chỉ là một biểu hiện tâm lý trong quá trình phát triển của trẻ ở tuổi mẫu giáo nhưng nếu hành vi này kéo dài có thể ảnh hưởng không tốt tới sự hình thành, phát triển nhân cách của trẻ trong những giai đoạn tiếp theo. Do đó, các nhà giáo dục nói chung và giáo viên mầm non nói riêng cần có biện pháp tác động phù hợp nhằm hạn chế hành vi hung tính của trẻ ngay từ lứa tuổi mầm non.

Tài liệu tham khảo

Tài liệu tiếng Việt

1. Hoàng Xuân Dung (2010). *Khác biệt về giới trong hành vi gây hấn của học sinh THPT*. Tạp chí Nghiên cứu Gia đình và Giới. Vol. 20. No. 3. Tr. 68 - 77.
2. Trần Thị Minh Đức (2008, 2010). *Hành vi gây hấn của học sinh phổ thông trung học*. Trung tâm Hỗ trợ Nghiên cứu Châu Á và Quỹ Cao học Hàn Quốc, Đại học Quốc gia Hà Nội.
3. Hồ Thị Thúy Hằng (2018). *Hành vi hung tính của trẻ mẫu giáo lớn trong các trường công lập trên địa bàn Thành phố Đà Nẵng*. Luận án tiến sỹ Tâm lý học. Học viện Khoa học xã hội, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam. Hà Nội.
4. Trần Thị My Lương (2015). *Phát triển kỹ năng kiểm soát hành vi hung tính cho học sinh trung học cơ sở*. Tạp chí Khoa học Đại học Sư phạm Hà Nội. Vol. 60. No. 8B. Tr. 95 - 101. DOI: 10.18173/2354-1075.2015-0196.
5. Trần Hằng Ly (2019). *Hành vi gây hấn của học sinh trung học cơ sở*. Luận án tiến sỹ Tâm lý học. Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.
6. Nguyễn Thị Như Mai và Trương Thu Trang (2020). *Các biểu hiện hành vi hung tính của trẻ 5 - 6 tuổi ở trường mầm non*. VNU Journal of Science: Education Research. Vol. 37. No. 1. Tr. 53 - 66. DOI: 10.25073/2588-1159/vnuer.4393.
7. Trần Thị Thắm (2017). *Thực trạng thay đổi hành vi hung hăng trong tương tác với bạn của trẻ ở trường mầm non Việt - Bun, Hà Nội*. Tạp chí Giáo dục. Số đặc biệt tháng 12. Tr. 13 - 16.
8. Nguyễn Ánh Tuyết (Chủ biên), Nguyễn Thị Như Mai và Đinh Thị Kim Thoa (2008). *Tâm lý học trẻ em lứa tuổi mầm non*. NXB Đại học Sư phạm Hà Nội.

Tài liệu tiếng Anh

9. Campbell S.B. (1995). *Behaviour problems in preschool children: A review of recent research*. Journal of Child Psychology and Psychiatry. Vol. 36 (1). P. 115 - 119.
10. Crick N.R. and Grotpeter J.K. (1995). *Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment*. Child Development. Vol. 66. P. 710 - 722.
11. Crick N.R., Casas J.F. and Mosher M. (1997). *Relational and overt aggression in preschool*. Developmental Psychology. Vol. 33 (4). P. 579 - 588.
12. Crick N.R., Ostrov J.M., Burr J.E., Cullerton-Sen C., Jansen-Yeh E. and Ralston P. (2006). *A longitudinal study of relational and physical aggression in pre-school*. Journal of Applied Developmental Psychology. Vol. 27. P. 254 - 268.
13. Dianna Murray-Close, Jamie M. Ostrov (2009). *A longitudinal study of forms and functions of aggressive behavior in early childhood*. Child Development. Vol 80 (3). P. 828 - 842.

14. Karen A. Morine, Laura M. Crothers, James B. Schreiber, Jered B. Kolbert, Tammy L. Hughes and Ara J. Schmitt (2011). *Relational aggression in preschool students: An exploration of the variables of sex, age, and siblings*. Child Development Research. Vol. 2011. P. 1 - 6. DOI: 10.1155/2011/931720.
15. McAuliffe M.D., Hubbard J.A., Rubin R.M., Morrow M.T. and Dearing K.F. (2006). *Reactive and proactive aggression: Stability of constructs and relations to cor-relates*. Journal of Genetic Psychology. Vol. 167. P. 365 - 382.
16. Persson, Gun E.B. (2005). *Developmental perspectives on prosocial and aggressive motives in preschoolers' peer interactions*. International Journal of Behavioral Development. Vol. 29 (1). P. 80 - 91.
17. William Bor, Jake M. Najman, Michael O'Callaghan, Gail M. Williams and Kaarin Anstey (2001). *Aggression and the development of delinquent behaviour in children*. Australian Institute of Criminology. Series: Trends & issues in crime and criminal justice no. 207. Also available in an electronic version via the Internet at: <https://www.researchgate.net/publication/254376928>.